

Fonologinio suvokimo raidos etapai. Pasiruošimas skaitymui ir rašymui

„Skaitymo įgūdžių formavimasis,
be abejo, susijęs su fonologinio
supratimo gebėjimais <...>.“

(Gedutienė, 2010, p. 12; 2017, p. 92)

Šiauliai, 2020

Literatūra:

1. Baracevičienė, V. (2006). Nežymi dizartrija: metodinės rekomendacijos. Šiauliai. P.34
2. Gedutienė, R. (2010). Fonologinio supratimo koncepcija pedagoginėje psichologijoje. *Psichologija*, 41, 7–18. Prieiga per internetą:
https://www.researchgate.net/publication/330697826_FONOLOGINIO_SUPRATIMO_KONCEPCIJA_PEDAGOGINE_PSICHOLOGIJOJE
3. Giedrienė, R. (2015). Raidos sutrikimai ir vaiko socializacija. Vilnius. p. 161, 164-166.
4. *Foneminės klausos lavinimas priešmokykliniame amžiuje*. Prieiga per internetą:
<https://www.ikimokyklinis.lt/index.php/vartotoju-straipsniai/fonemines-klausos-lavinimas-priesmokykliniame-amziuje/15806>

5. *Girdimojo suvokimo lavinimas (ikimokykliniame ir priešmokykliniame amžiuje). Atmintinė tėvams, mokytojams*. Prieiga per internetą:
https://ppt.utenalms.lt/images/2015_dokumentai/2015_lankstinukai/logo/fonem_klausos_lavinimas-1.pdf

Darbą atliko:

SPLM-19 studentė Viktorija Vaidelienė.

Foneminis suvokimas - žmogaus gebėjimas skirti fonemas arba garsus žodyje. Pvz., p-b, k-g duslumą ir skardumą, i-y, u-ū ilgumą ir trumpumą, o-uo, è-ie siaurumą ir platumą bei kitus skambėjimo skirtumus. Vaikas, ateidamas į mokyklą jau turėtų skirti visas fonemas žodyje. Paklaustas, pvz., ar yra garsas **a** žodyje **lapė**, jis turėtų teisingai atsakyti.

Nesusiformavus foneminiam suvokimui, vaikas suvokia ne tai, ką mes jam sakome, o tai, ką jis išgirsta - kai ką tiksliai, o kai ką tik apytiksliai. Pvz., žodis **paltas** virsta į **baltas**, vietoj **dėdė** girdi **kėdė**. Foneminio suvokimo trūkumai ypač išryškėja vaikams pradėjus lankyti mokyklą, mokantis skaityti ir rašyti. Foneminio suvokimo neišsivystymas kartais gali nulemti disleksijos (skaitymo) ir disgrafijos (rašymo) sutrikimo atsiradimą (tačiau tai ne vienintelė priežastis šių sutrikimų atsiradimui).

Fonologinio suvokimo klasifikavimas į gebėjimus:

1. Gebėjimas atpažinti besirimuojančius žodžius arba pasakyti su nurodytuoju besirimuojantį žodį;
2. Gebėjimas išskaidyti žodį skiemenimis, gebėjimas suskaičiuoti žodžio skiemenis;
3. Gebėjimas sujungti skiemenis į žodį;
4. Gebėjimas nustatyti, ar žodžiai prasideda / baigiasi tuo pačiu, ar kitu garsu;
5. Gebėjimas sujungti garsus į žodį;
6. Gebėjimas išskaidyti žodį į jį sudarančius garsus, gebėjimas suskaičiuoti žodžio garsus;
7. Gebėjimas pasakyti žodį be tam tikro skiemens arba pakeisti jį kitu skiemeniu;
8. Gebėjimas pasakyti žodį be tam tikro garso arba pakeisti jį kitu garsu.

Fonologinio suvokimo lavinimo nuoseklumas:

1. Nekalbinių (neverbalinių) garsų atpažinimo. Girdimajam suvokimui lavinti tinka įvairių gyvūnų skleidžiamų garsų ir buitinių garsų pamėgdžiojimų įrašai.
2. Vienodų žodžių, frazių, garsažodžių atpažinimo pagal aukštumą, balso tembrą ir jėgą.
3. Žodžių, panašių garsine sudėtimi skyrimo.
4. Skiemenų diferencijavimo.
5. Fonemų diferencijavimo (pav. 1).

Pav. 1. Garsų s-š diferenciacija

6. Elementarios garsinės analizės mokymo.

Parengiamieji pratimai garsinei analizei ir sintezei:

- Skirti balsį žodžio pradžioje;
- Skirti priebalsį viensiemenio žodžio pabaigoje;
- Skirti priebalsį viensiemenio žodžio pradžioje;
- Analizuoti dvigarsius žodelius;
- Analizuoti trijų garsų žodelius;
- Analizuoti keturių garsų žodžius su atskirais skiemenimis;
- Analizuoti dviskiemenius žodžius (su uždaru antruoju skiemeniu, su uždaru pirmuoju skiemeniu, su uždara abiem skiemenimis).

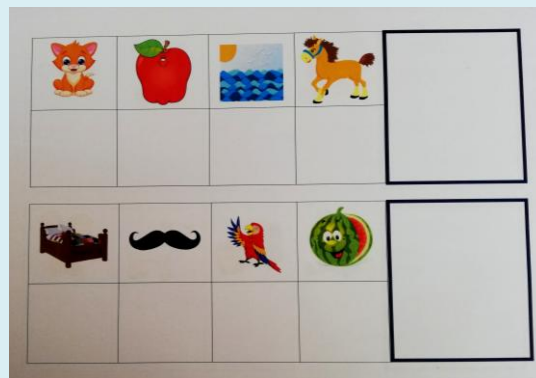
Galima paprašyti vaiko pasakyti koks žodis buvo pasakytas paraidžiui arba skiemenimis (S A L A - SALA, KO ŠĖ - KOŠĖ, K I Š E N Ė - KIŠENĖ).

Įvairių užduotelių su garsais, raidėmis ir žodžiais galima rasti čia

„Mokomės skaityti“

http://mudubudu.lt/mokomes_skaityti

Taip pat sudaryti naujus žodžius iš kelių žodžių pirmųjų garsų (pav. 2).

Pav. 2. Naujų žodžių sudarymas

Fonologinio suvokimo gebėjimų formavimas:

1. Sugalvoti žodį, prasidedantį tam tikru garsu;
2. Tartti žodžius ir nustatyti jų pirmąjį garsą;
3. Duoti trumpus žodelius (*op, am, mū, aš, ša*) ir prašyti išvardinti visus tų žodžių garsus;
4. Duoti 3, 4, 5 garsų žodžius (*kur, šoka, neša, karvė*) ir prašyti išvardinti visus garsus;
5. Sugrupuoti paveikslėlius pagal pirmą garsą;

6. Skaidyti žodį skiemenimis;
7. Suskaičiuoti skiemenų ar garsų kiekį žodyje;
8. Pakeisti vieną žodžio garsą ar skiemenį kitu (*mala - šqla - bqla; dega - teka; beria - veria - neria - šeria - žeria - geria*);
9. Lyginti žodžius besiskiriančius vienu garsu (*kelia - gelia; buvo - puvo; senka - tenka; musė - mušė; žilas - šilas*);
10. Nustatyti garso vietą žodyje (pav. 3);

Pav. 3. Garso vieta žodyje

11. Skirti garsą garsų eilėje tarp nepanašiai skambančių garsų ir tarp panašiai skambančių garsų;
12. Skirti garsą skiemenų eilėje tarp nepanašiai skambančių garsų ir tarp panašiai skambančių garsų;

13. Skirti garsą žodžių eilėje tarp nepanašiai skambančių garsų ir tarp panašiai skambančių garsų;

14. Skirti du panašiai skambančius garsus tarpusavyje, skiemenyse, žodžiuose (diferencijavimas).

Trumpalaikės ir nuosekliosios atminties lavinimui pasitelkiant fonemini suvokimą puikiai tinka skiemenų pakartojimas: *pa-ba-pa, ta-da-ta, ko-go-ko, se-ze-se*. Skiemenų kartojimas:

- Tik su balsiais (au-ua-oa, ei-ei-ie, i-y-u-ū, e-è-ei-ie ir pan.)
- Atvirų skiemenų (BA-BA-BA, BA-BO-BA, BA-BO-BU ir pan.)
- Uždarų skiemenų (AP-AP-AP, OP-AP-OP, AMA-AMA-AMA ir pan.)
- Skiemenų su priebalsių samplaika (ŠTĖ-ŠTĖ-ŠTĖ, IŠK-IŠK-IŠK, BLY-GRY-KNY ir pan.)
- Skiemenų sandūra (ATNA-ATNA-ATNA ir pan.)

Kuo įvairesni bus skiemenys, tuo daugiau garsų samplaikų žinos ir gebės

skirti iš klausos vaikas. Skiemenys gali būti išgalvoti ir neegzistuojantys žodžiuose.

Taip pat tinka užduotis išvardinti daiktus (žaislus, paveikslėlius) tiksliai ta tvarka, kuria jie pateikiami arba išvardinti daiktų eilę iš atminties, pažiūrėjus į juos ir užsimerkus arba nusišokus.

Kai kurie ilgaskiemeniai žodžiai sujungti iš dviejų (kaklaraištis, žemėlapis, sunkvežimis). Išnagrinėkite žodžius, išskirkite į sudedamuosius.

Ar žinote, kad:

- 4-5 metų vaikai labiausiai jautrūs foneminės klausos formavimui.
- Per didelis triukšmas gali trukdyti skirti kalbos garsus (dėl savisaugos vaikas stengsis negirdėti jokių garsų) ir sulėtinti arba pamažu netgi sužlugdyti vaiko kalbos raidą.

Daugiau informacijos galima rasti:

- Foneminė klausos ir fonologinis suvokimas
<https://www.kursenunykstukas.lt/fonemine-klausos-ir-fonologinis-suvokimas/>
- Fonologiniai kalbos sutrikimai
<http://www.logopedai.lt/Fonologiniai.html>
- Girdimojo suvokimo lavinimas per žaidimą
<http://logopedaslpc.lt/girdimojo-suvokimo-lavinimas-per-zaidima/?fbclid=IwAR3rabJCDgAJV4Zt05kmgQyYQWfL9409qgMTsfTZOWSevzPcMxjWlOhQD7g>
- Foneminė klausos lavinimas
<https://sites.google.com/site/logopedonline/kalbos-sutrikimai/fonemine-klausos-lavinimas>